

עליון

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466

alehzayis.com | fax: 732.865.7002

עלה פרוזבול

חובה לעשות פרוזבול

מתוך ספר 'עטרת זהב' עמ"ס שביעית מהג"ר זלמן הלל פנדל ז"ל

תנן (שביעית פרק י משנה ג): פרוזבול אינו משמט, זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן כשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה ועוברים על מה שכתוב בתורה "השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל" וגו', התקין הלל פרוזבול. זהו גופו של פרוזבול מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה והדיינים חותמים למטה או העדים. ע"כ.

הרי מפורש במשנה שלא התקין הלל הזקן פרוזבול משום הפסד הלוואתו, אלא כדי שלא ימנעו מלהלוות.

וכ"כ מג"א (או"ח סי' תרצ סס"ק כב): דפרוזבול "הוי מילתא דאיסורא שע"כ נמנעין מלהלוות". משמע מזה שחייב לעשות פרוזבול כדי שלא ימנעו מלהלוות.

וראיתי אותם שלא היו להם הלוואות בסכום גדול שהיו נמנעים מלעשות פרוזבול כדי לקיים שמיטת כספים. אבל נראה שהם מבטלים בזה תקנת הלל ויבאו לעבור על "השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו'". דהרי אף שעל דולר מסכימים לקיים שמיטת כספים, הרי ראה הלל שעל מאה דולר או על אלף דולר ימנעו מלהלוות, ואם יבא אדם ללוות מהם סך גדול יעברו על מה שכתוב בתורה. והלל תקן פרוזבול שע"כ שיוודע שסופו לעשות פרוזבול לא ימנעו מלהלוות.

מימין לשמאל: הג"ר זלמן הלל פנדל ז"ל, סבו הג"ר זאב פאליק ז"ל, הג"ר ישראל ניזמן שליט"א, הג"ר ירוחם אלשיך שליט"א, הג"ר מלכיאל קוטלר שליט"א, והגה"צ ר' נתן וכתפוגל ז"ל

עלה נצבים

התקומה בראש השנה תלויה בתקיעת השופר

ע"פ ספר 'אש תמיד' פרשת אמור מהג"ר שלמה אהרן צינמון שליט"א

אתם נצבים היום פלגם לפני ה' אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושריכם כל איש ישראל (דברים כט, ט)

דרשו חז"ל בפסיקתא (רבתי מא), אתם נצבים היום, בראש השנה, ע"כ. בספר תולדות יעקב יוסף (פרשת אמור) ביאר כוונת הפסיקתא - "אתם נצבים היום" בראש השנה, היינו שתהיה לכם תקומה, והיינו אם "לפני ה' אלהיכם יצאו ראשיכם שבטיכם זקניכם ושריכם כל איש ישראל", המכונה בשם איש, דהיינו הגדולים, שיצאו לפני בא המלך במדינה לישב על כסא דין, וזה שאמר "לפני ה' אלהיכם וכו'", עד כאן תורף דבריו. וביאור דבריו, שכיון שכל שנה שאין תוקעים בתחילתה, יריעו לה בסופה, שיקרו דברים רעים ח"ו (ראש השנה טז); לכן אם תוקעים בראש השנה תהיה תקומה לפני הגזירה מהקב"ה, וזה פירוש לפני ה'.

ויש להקשות בדרך פלפול, שאם נאמר שהפסוק בפרשת נצבים מדבר על תקיעת השופר בראש השנה, וכמו שהבאנו ממדרש חז"ל, מה הביאור בתיבות הפסוק "טפכם נשיכם", הרי קטנים ונשים פטורים מתקיעת שופר.

והנה כתוב במסכת ראש השנה (לד.), שרבי אבהו הסתפק מה היא התרועה שנאמרה בפסוק, שברים ותרועה ביחד, או שברים, או הקול שאנו קוראים לו תרועה, ולכן התקין לתקוע את כולם כדי לצאת ידי כל הצדדים. וידוע ביאור רבינו האי גאון (הובא בראשונים, ע"י בבית יוסף סימן תקצ) שבאמת כל הקולות - גם שברים תרועה, גם תרועה, וגם שברים - נחשבים תרועה, והדבר היה תלוי במנהג המקומות, ורבי אבהו רצה לאחד את כל המנהגים למנהג אחד.

וראיתי בשו"ת ארץ צבי (הקוז'גלובר) בסימן כא, שביאר, שלשיטת רב האי גאון היה זה תלוי במציאות של כל אחד ואחד, שאם היה בוכה כגנוחי גנח, אז התרועה שלו היתה שברים, ואם בעת צרה ילולי לילל, התרועה שלו היתה תרועה. ואם בוכה כשניהם, התרועה שלו היא שברים תרועה. ואחד שבוכה באופן אחר, לא יוצא ידי חובתו מתרועה שאינה כדרכו. וכיון שיש אנשים שלא יודעים איך הם בוכים, או אנשים שישמעו תרועה אחרת ממה שהם צריכים, לכן עשה תקנה שיתקעו את כל הקולות. ממילא יובן מה שמבואר בגמרא שרבי אבהו עשה כך מפני שהסתפק באיזו תרועה יוצאים ידי חובה [ובאמת יעו"ב בשו"ת הריטב"א (סימן כט), וז"ל, [ובכל] אחת מהן יוצא אדם דבר תורה כפי מנהג המקומות].

ומוסיף, שהתרועה תלויה במנהגו של כל אחד רק כשתוקע יחידי, שאז כדי לצאת צריך את התרועה שמתאימה לבכי שלו, אבל כשתוקעים בציבור, אם יש אחד בציבור שבוכה באופן זה, זה קובע שקול זה נחשב תרועה לכל הציבור, וכולם יכולים לצאת ידי חובתם באותה תרועה. וביאר עוד, שבתקיעות דמיושב הגם שכולם שומעים מהבעל תוקע, עדיין כל אחד יוצא ע"י שמיעתו בפני עצמו, ודינו כתוקע יחידי. אבל בתקיעות דמעומד יוצאים כולם יחד עם הש"ץ בברכות המלכויות, הזכרונות והשופרות, ונחשב שיוצאים ידי חובתם כציבור, ואזי אפילו אם יש אחד שבוכה כתרועה או כשברים או כשברים תרועה, כולם יוצאים ידי חובתם, וכנ"ל.

ויל"ע לפי ביאורו מה הדין אם בתוך הקהל שיוצא ידי חובה בתקיעות דמעומד יש אשה שבוכה כתרועה למשל, האם די בה כדי לקבוע שקול זה נחשב לתרועה, ש"ל שמה שקובע את גדרי התרועה לא תלוי בחיוב במצוה, אלא המציאות של האשה שנחשבת חלק מהקהל.

וא"כ יש ליישב לפי צד זה את דברי חז"ל ש"אתם נצבים היום" קאי על התקיעות של ראש השנה, שהקשנו מה שייך בתקיעות "טפכם נשיכם", שאינם מחויבים. ויש ליישב שהפסוק מדבר על התקיעות דמעומד [ואולי זה מרומז בפסוק, שאתם ניצבים דייקא, בתקיעות דמעומד], ונאמר כולכם, דהיינו שאלו תקיעות של הציבור, כמו שביארנו, וגם "טפכם ונשיכם", אף שאינם מחויבים, עדיין הם יכולים לקבוע מה נקרא תרועה.

בעל ארץ צבי ז"ל (השלישי משמאל) בוחן תלמידי יח"ל

הזמנים לעיר לייקוואד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א		ערב וילי ראש השנה		יום השבת		ערב שבת וילי שבת	
9:07	סו"ז קרי"ש מג"א (לפי האופק)	5:26 am	עלות השחר	9:47/9:07	סו"ז קרי"ש מג"א גר"א	1:20	מנחה גדולה
9:48	ג' שעות לתפילת מוסף ביחיד	12:49	חצות היום	10:47	סו"ז קרי"ש גר"א וגר"ז	3:50	ט' שעות (להתחלת סעודה)
12:47	חצות היום	6:30	הדלקת נרות	8:03	מוצ"ש ע"ב דקות	4:20	מנחה קטנה (לעישית מלאכה)
7:58	מוצאי יו"ט ע"ב דקות	6:48	שקיעת החמה	8:11	ר"ת ד' מילין לחשבון המעלות	6:34	הדלקת נרות
5:29 am	עלות השחר צום גדליה	5:27 am	עלות השחר א' דר"ה	פרקי אבות פרק ה-ו	אומרים אב הרחמים וצדקתן במנחה	6:52	שקיעת החמה

שנה ב: גליון נג | שב"ק פרשת נצבים התשפ"ב

מה שכתבת אודות הנחת תפילין לנשים שתלוי במח' בבלי וירושלמי אם זה 'כלי גבר'. יש לציין שיש עוד טעמים לאסור תפילין לנשים, בשדי חמד (מערכת הלמ"ד כלל קטז) הביא מהבית יוסף בשם הכל בו בשם הר"מ דאסור לנשים להניחם מפני שאין יודעות לשמור גופן, וכן כתבו במ"ב ס"ק יג ובערוך השלחן שם. ואח"כ הביא מספר יפה ללב (בס"י לח אות ב) בשם ספר שומר אמונים בפרשת כי תצא, ש"כלי גבר" בחלוק א"ת ב"ש זו תפילין שהן סוד עלמא דדכורא, ואין ראי' ממילכ בת שאול שהיתה מנחת תפילין, ע"כ. ופירש בכונותו, דמיכל היתה אשה חכמה וידעה שהיתה לה נשמה מעלמא דדכורא, ולכך לא היה לה ולד. וכתב שם שזה טעם אלו המוחים בנשים מלהניח תפילין. ועיין עוד בשדי חמד ובבן איש חי (פרשת לך לך) שכתב, דאף אם מותר להם, מ"מ בהלכות ציצית (סי' יז) איתא לענין ציצית, דנשים הלובושות ציצית מחזי כיהורא. (וצ"ע

קצת למה לא הביא הרמ"א בהל' תפילין טעם זה). נמצא דלבד הטעם דכלי גבר, יש לאסור משום נקיות, ומשום מחזי כיהורא. וע"פ הסוד מפני שזו מצוה השייכת לעלמא דדכורא.

בברכה, *יוסף ארי' אייבא*
***

קיבלתי יותר מחלקי

כבוד ידידי הרב הלל שמעון שליט"א

בגליון כי תצא בשנה שעברה הובאו דברי הים של שלמה, לאדם לומר שקיבל מאת ה' יותר מהראוי ע"פ מעשיו, שא"כ הקב"ה ותרן, אא"כ תולה בזכות אבות. והוא שם דברי הרב מרדכי געגרט שליט"א בספרו 'יושב בשער' על שערי תשובה, שמדברי רבינו יונה (שער ג אות כט) משמע שחולק, וס"ל שמותר לומר שהוא מחסדי המקום עליו, ע"כ. בלמדי עם התלמידים שערי תשובה גם אני עמדתי על זה, ואמרת שאפשר דלפא פליגי, וכוננת רבינו יונה היא שמחסדי המקום הוא שזוכר לו חסדי

אבותיו, אף שהוא בעצמו אין ראוי לכך. ובאמת כן משמע מהפסוק שם לפי הבנת רבינו יונה: "קטנתי מכל החסדים" (בראשית לב, יא) - שאיני כדאי להחסדים [כהרמב"ן שם], והכתוב ממשיך "ואתה אמרת היטב איטיב עמך" וכתב רש"י בזכות אבותיך, עכ"ל. נמצא דהא גופא שזוכר זכות אבות הוי חסד.

[עיי"ש ברש"י שפירש "קטנתי" - נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא שמא משהבטחתיני נתלכלכתי בחטא וכו', עכ"ל. והרמב"ן חולק על הבנת רש"י, דלפי זה מה מועילה ההבטחה "ואתה אמרת היטב איטיב עמך", הרי כבר נאכלו כל זכויותיו ויגרום החטא. אבל לפי הרמב"ן בביאור "קטנתי" ניחא, דר"ל דאיני כדאי לכל החסדים שאתה עושה לי, ואעפ"כ אתה ממשיך בחסדיך, וכש"כ שתמשיך אחר שהבטחתי לעשותם. ובלשון רבינו יונה שם מוכח שהבין כהרמב"ן.]

חזק וברוך, *יוסף ארי' אייבא*

עלה פרשה

החטא בורא אדם חדש - "משיביו - רעב"

ע"פ ספר 'לב אביגדור' - לקט שיחות מהג"ר אביגדור ציפערשטיין ז"ל

למען ספות הר"ה את הצמא (דברים כט, יח)

מפרש הרמב"ן, "כי נפש האדם הרוה שאיננה מתאוה לדברים הרעים לה, כאשר תבא בלבו קצת התאוה והוא ימלא תאוותו." בתחילה היה יכול להתגבר על תאוותו בלי קושי, אבל לאחר שמילא את תאוותו, "אז יוסיף בנפשו תאוה יתירה ותהיה צמאה מאד לדבר ההוא שאכל או עשה יותר מבראשונה, ותתאוה עוד לדברים רעים שלא היתה מתאוה להם מתחלה." דהיינו, אדם הממלא תאוותו גורם לעצמו תוספת תאוה, ולהתאוות לדברים שמעולם לא השתוקק להם.

הרמב"ן לא מדבר על אכילת דברים אסורים, אלא על אכילת דברים כשרים, ומתכוון כאן לפירושו במצוות "קדושים תהיו" - לקדש את עצמו במותר לו. וכמו שאמר הרמב"ן שם, מי שאינו עושה כן וממלא את תאוותו יכול להעשות 'נבל ברשות התורה', "כי המתאוה לזמת הנשים היפות, כשיהיה שטוף בזמתן תבואה תאוה לבוא על הזכר ועל הבהמה, וכיוצא בזה בשאר התאוות, וכענין שהזכיר חכמים משיביו רעב מרעיבו שבע."

דבר זה נעשה בייחוד אצל החוטא. חטא אינו רק עשיית מעשה שאסור היה לו לעשות. אמנם על עשיית החטא חייבים עונש לשם כפרה, אבל אין זה כל הענין, אלא עשיית החטא בוראת אדם חדש. יש לחוטא מהות חדשה [שלא מצד הקדושה אלא מצד "אדם בליעל"]. כוחות הנפש חדשים, תאוות חדשות שלא היו לו מקודם.

זכר לדבר מצינו בחטא עץ הדעת, כאשר הנחש פיתה את האשה לאכול מפרי העץ, באמרו "והייתם כאלקים" (בראשית ג, ה). ופירש רש"י - "יוצרי עולמות". הנחש טען שעל ידי אכילה מעץ הדעת יהיה האדם יוצר עולמות. והנה, אף שהרשיע הנחש להסית ולהדיח את האשה, מכל מקום אמר את האמת שתהיו "יוצרי עולמות", שהרי החטא יוצר אדם חדש. חטא יוצר בריאה חדשה, כמו שאומר הפסוק בתהלים (נא, ז), "הן בעוון חוללתי ובחטא יחמתיני אמי". האדם הישן נבלע על ידי האדם החדש שנברא על ידי החטא.

יש להבחין בדומה לזה בתשוקה לעישון סיגריות. הרצון לעשן אינו דבר נורמלי. אין בעישון שום צורך אמיתי לאדם, אבל

הג"ר אביגדור ציפערשטיין ז"ל עם הג"ר חיים שמואלביץ ז"ל

continued on page 3

עלה אבות

הוי עז כנמר לתלמוד תורה
ע"פ ספר 'דיתחא דאורייתא' על מסכת אבות.
מהרב יחיאל מרדכי זואקסמאן שליט"א העומד א"ה לצאת לאור קיץ תשפ"ג

יהודה בן תימא אומר, הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים (אבות פ"ה מ"ב)

כלל גדול הוכיח הרשב"ם (הובא במדרש שמואל על אבות פ"א מ"ב ד"ה ורשב"ם ז"ל כתב) בכל המאמרים שאמרו התנאים במסכת אבות, שכל אחד לפי מדותיו ומעשיו היה מזהיר ואומר.

ונלע"ד ש"ל בטעם משנה זו, מדוע היה ראוי לרבי יהודה בן תימא בדווקא לאומר, ראה בראשונים (רבינו יונה שם, מחזור ויטרי סי' תכה, ראב"ן) שכתבו בביאור משנתנו, שענין עז כנמר הוא לחזק עצמו לעמול בתורה למעלה מכוחותיו, וכן ענין קל כנשר, לעלות אבר כנשרים כדי לעמול בתורה. ואף שבודאי מדות אלו שייכות לכמה עניינים בעבודת ה', עיקר עניינן לעסק התורה, שבלא שיחזק עצמו בכל שעה לעמול בה עד כלות הכוחות, לא יזכה לכתרה לעולם [כמבואר ברמב"ם (הל' ת"ת פ"ג הל' יב)]. על כן יש לו לאדם לדבוק במדות הנמר לענין עסק התורה, דהיינו שאף שאינו גבור כל כך, עז פנים הוא ומתאמץ למעלה מכוחותיו (רע"ב), והיינו מחמת שהוא אדוק ולהוט אחר טרפו כאכזרי (רש"י). וכן יש לאדם לנהוג בעמל עסק התורה, וכמו שמצינו בדברי רבותינו בענין זה [עיי' יומא (עא.) אלו ת"ח שדומין לנשים ועושין גבורה כאנשים. ופירש רש"י, שדומין לנשים - ענותנין ותשושי כח].

וכן מצינו בחז"ל (רות רבה ד, א) שדרשו ענין חוזק הנמר לענין עמל לימוד ובידור ההלכה. וכן אמרו (עירובין נד. ורש"י שם) לענין ידיעת התורה, שאינה נקנית אלא במי שמחזר אחר תלמודו מיד כשמקבלו מרבו, כחיה האוכלת את טרפה מיד עם תפיסתו. ועוד אמרו לענין עצם הלימוד, שלא ישגיח בצערו (שבת פח.) ואף לא בצער בני ביתו, אלא יתאכזר כנמר ויחזק עצמו לשקוד בתורה (עירובין כב. שו"ע הרב הל' ת"ת פ"ג ס"ג).

ועפ"ז יש לבאר מדוע ראויים הדברים לרבי יהודה בן תימא לאמרם, שהרי היה מצויין בעמל התורה יותר מכחותיו ויותר מחביריו, שהוא וחבורתו צויינו בגמרא (חגיגה יד.) בין הדורות כחבורת השקדנים, שעליהם נדרש הפסוק (ישעיה ג, א) "כי הנה האדון ה' צבאות מסיר מירושלים ומיהודה משען ומשענה וגו'", וז"ל הגמרא, משען - אלו בעלי מקרא. משענה - אלו בעלי משנה, כגון רבי יהודה בן תימא וחביריו. פליגו בה רב פפא ורבנן, חד אמר, שש מאות סדרי משנה, וחד אמר, שבע מאות סדרי משנה, ע"כ. הרי שהעמיקו חקר על ידי עמלם בכל התורה כולה, שלא היה כדוגמתם ולא היוצא בהם בדורות שלאחריהם.

נראה דחלוק בעצם יסודו קול התרועה מקול השברים, בזה דקול התרועה נחשב ביחד לקול אחד כמו התקיעה, מה שאין כן השברים הוי ג' קולות כל אחד לעצמו. וכן משמע מלשון הרמב"ם (פ"ג מהל' שופר ה"ג) שכתב וז"ל, היללה שאנו קוראים תרועה, והאנחה זו אחר זו היא שאנו קוראים אותה שלשה שברים. הרי שכתב

הרמב"ם שהם שלשה שברים, מה שאין כן לגבי תרועה לא כתב שהם תשע תרועות. וכן משמעות לשון רבינו חננאל (ראש השנה לג, ב).

וכן מוכח מדברי השו"ע (סימן תק"ץ ס"ד) שכתב, דצריך לעשות השלשה שברים בנשימה אחת, ולא כתב כן לגבי התקיעה והתרועה. והחילוק כנ"ל, דבתקיעה ותרועה פשוט דצריך לעשותם בנשימה אחת שהרי הם קול אחד ארוך, ורק לגבי שברים הוצרך המחבר לחדש שאף הוא צריך נשימה אחת. וכן משמעות השו"ע (שם ס"ג), שלגבי תקיעה ותרועה כתב שיכול להאריך בהם, והיינו שהם קול אחד, ולגבי השברים כתב שיכול להוסיף על ג' שברים.

ולפי"ז לכאורה בשברים אין שיעור לסך הכל של כל השלשה שברים, אלא צריכים לדון כל שבר לעצמו, מה שאין כן בתרועה צריך לדון סך הכל ביחד. אמנם המשנה ברורה (שם ס"ק יד) כתב ע"פ הגר"א, דמה שכתב המחבר דלשיטת התוספות יעשה התקיעה של תשר"ת י"ח טרומיטין [לפי ששיעור תקיעה כתרועה], היינו י"ח וגם יותר מעט' דהא שברים ארוכים יותר מעט. עכ"ל. ומבואר לדעת הגר"א יש דין שסך הכל השברים צריכים להיות יותר ארוכים מהתרועה.

ובאמת ידוע שהגר"ח נהג לעשות כמה שברים כל אחד רק ב' כוחות, לקיים בזה בין שיטת רש"י ובין שיטת תוספות. דהיינו לרש"י צריך להיות כל שבר פחות משלש כוחות [שלא ייעשה תקיעה], ולתוספות צריך שיהי' סך הכל יותר מט' כוחות. ולכן עשה כל שבר פחות מג' אבל הוסיף כמה שברים [ולא חש לדברי הראשונים שסוברים דאין להוסיף], שיהיו בסך הכל מספיק לשיעור של תוספות. הרי דס"ל דלשיטת התוספות יש שיעור סך הכל כל השברים ביחד, שצריך להיות יותר ארוך מסך הכל התרועה.

בנוגע להלכה למעשה, מחמירים כשיטת התוספות לעשות התקיעה והתרועה ט' כוחות, ובזה מקיימים דעת תוספות וכל שכן דעת רש"י. אמנם לגבי השברים אי אפשר לקיים גם שיטת תוספות וגם שיטת רש"י, דאם מחמירים לעשות כל שבר ג' כוחות ועוד מעט כתוספות, הרי אזלא שיטת רש"י, דלרש"י הרי ג' כוחות הוי כבר תקיעה. אמנם בזה יש לסמוך על שיטת הרמ"א (שם סימן תק"ץ סעיף ג), שכתב שיכול להאריך קצת בשברים, כיון שעומדים בתש"ת שהתקיעה יותר ארוכה [דשיעור תקיעה כתרועה].

מימין לשמאל: החתן הגר"ר יוחם אלשין שליט"א. האדמו"ר מקפשיניץ ז"ל, הגר"ר אברהם יפהו ז"ל, והגר"ר יוסף אליהו הנקין ז"ל, והגר"ר שניאור קוטלר ז"ל

ולכן נראה דראוי להאריך קצת בכל שבר עד שהג' שברים ביחד הם פחות קצת מג' שניות. דלדעת תוספות לא נעשה תקיעה עד שיהיה כל שבר לכל הפחות שניה אחת, ואף לדעת רש"י על פי הרמ"א הג"ל יכול להאריך כל שבר בתש"ת עד ו' כוחות ובתש"ת עד ט' כוחות, נמצא דלא נעשה תקיעה אף לרש"י בעושה כל שבר פחות משניה (שהוא פחות מט' כוחות לכו"ע, ולכמה פוסקים פחות מו' כוחות). וראיתי בקונטרס קיצור הלכות תקיעת שופר מאחי הרב שמעון שליט"א, שמביא בשם ראש הישיבה הגאון הרב שניאור זצ"ל, שבקלעצק היו מקפידים להאריך קצת בכל שבר.

אוכלים סילקא (כמבואר בכריתות ו. והוריות יב), משום שגדלים מהר (רש"י הוריות שם ורבינו גרשום כריתות שם). ואומרים יהי רצון שיסתלקו אויבינו.

'**יסתלקו**' היינו שיעלו מלפנינו, כי 'סילוק' לשון 'עלייה', ור"ל הסרת האויבים. וכן תרגם אונקלוס תיבת "סר" (בהעלותך יב, י) "אסתלק". ויש לפרש דר"ל שיסתלקו מן העולם ותתבטל מציאותם. עוד יש לפרש דר"ל שיסורו ממנו. כלומר, שיתרחקו מכלל ישראל ולא יצטרפו עוד, וכמו שאנו מבקשים (בתפילת 'השכיבו' הנאמר בתפילת ערבית ובקריאת שמע שעל המטה) 'זהסר מעלינו אויב', וכענין הכתוב בפרשת וזאת הברכה (דברים לג, כז) 'ויגרש מפניך אויב'. וכ"מ בכף החיים (סי' תקפ"ג ס"ק כ"ה), שכתב דר"ל שיסתלקו מעליו סילוק בעלמא.

'**אויבינו**' כפשוטו ר"ל, בני אדם הנקראים 'אויבים', והם גרועים מ'שונאינו'. בדברי יציב (סימן רנג) ביאר הענין, דע"י התשובה יכרתו המקטרגים אשר בשמים ממעל (שהם השונאים), וממילא גם יתבטלו אויבינו שעל הארץ שהם נבראים מכחם. והוסיף עוד דע"י שיסתלקו אויבינו שוב לא יטרידונו מעבודת השי"ת, וכמו שביקש דוד המלך (תהלים כז, ד), 'אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש' וגו', עי' רד"ק שם. והכי מבואר ברמב"ם (פ"ט מהל' תשובה) וז"ל: והבטיחנו בתורה שאם

נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמתה תמיד, שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה, כגון חלי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקים את ידינו לעשות את כל התורה וכו', כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה לעשות המצוה כדי שנזכה לחיי העולם הבא. עכ"ל, וע"ש שכתב דכל זה אע"פ שאמרו שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. אולם, בדברי יציב (שם) כתוב, דבמצות הבאות ממילא ע"י תשובה מאהבה, שפיר איכא שכר בהאי עלמא, ולכך מבקשים על סילוק אויבינו בעולם הזה מכח 'שכר בהאי עלמא'. עכ"ד, ע"ש.

מימין לשמאל: בעל כונת הלב מקרסנה ז"ל החתן ר' יצחק ולדמן ע"ה ובעל דברי יציב ז"ל

ובבן איש חי (פ' נצבים אות ד') כתב על 'יסתלקו אויבינו', דכשאומר 'אויבינו' יכוין בזה על המקטרגים וכוחות הדין המשטינים למעלה. עוד כתב שם על "יתמו אויבינו" שיכוין בבקשה זו על אויבים התחתונים. ועל "יכרתו אויבינו ושונאינו" כתב שיכוין בזה על כוחות הרעות שנבראו מהעונות של אדם.

ובדרך צחות אפשר לפרש עוד, על פי מש"כ רבינו בחיי פ' נצבים (ל, ז), וז"ל, 'אויב' הוא מלשון אבוי, ואותיותיהם שוות. ועל שם שהנופל בידו צועק 'אוי ואבוי'. עכ"ל. והיינו דאויב הוא מלשון 'אוי ואבוי', שהתפילה היא שיסתלקו ממנו כל גורמי צעקות של 'אוי ואבוי'. וזה כולל חטאים הגורמים חרטה ויגון וכו', ויסורין. א"נ, שנעלה למדריגה רמה כ"כ, עד שנוכל לומר על הכל 'גם זו לטובה', וממילא נמצא שיסתלקו צעקות של 'אוי ואבוי'.

continued from page 2 לאחר שמתחילים לעשן זה נעשה צורך. אני הכרתי גדולי תורה שדפקו באמצע הלילה על דלתי שכנים לבקש סגירה. - זה הוא רק משל לתאוות שנוצרות על ידי טומאת החטא.

מי שמספר לשון הרע נעשה אדם חדש שעכשיו רוצה לספר לשון הרע, לפני זה היה קל לו להמנע מסיפור לשון הרע ועכשיו זה נעשה קשה לו. זה הענין של "עבירה גוררת עבירה". לאחר שעבר עבירה נכנס לאדם כח חדש, יש לו רעבון חדש שלא היה לו מקודם. אדם בטבעו אינו רוצה לעבור עבירה, אבל לאחר שעבר יש לו טבע חדש. ועכשיו הוא צריך ללחום נגד הטבע החדש הזה כדי שלא לעבור עוד, ומלחמה נגד טבע היא קשה ביותר.

זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון, כי חק ישראל הוא משפט לאלקי
(יעקב (תפילת זכרונות)

R' Eliezer vs. R' Yehoshua

R' Eliezer and R' Yehoshua debate whether the world was created in Tishrei or in Nissan (*Rosh Hashanah* 10b-12a). The Gemara concludes that *chachmei umos haolam* agree with R' Yehoshua; while *chachmei Yisrael*, although they agree with R' Eliezer's calculation for the Mabul, yet about the season of Creation (*tekufah*) they too follow R' Yehoshua.

Yet when on Rosh Hashanah we say, "*Zeh hayom techilas maasecha, zikaron liyom rishon*," we are following the opinion of R' Eliezer (ibid. 27a), since only according to R' Eliezer is 1 Tishrei (with the creation of man) the first day of Hashem's handiwork. The Gemara (Avoda Zarah 8a) says that Adam HaRishon was created in Tishrei. After he sinned the days got shorter and shorter, and he thought that eventually it would always be dark in the world. When he realized that this was just a seasonal occurrence, he made a Yom Tov (in late December) which eventually was adopted by the idolators. The Yerushalmi concludes that this is in accordance with saying that man was created on the first of Tishrei (R' Eliezer).

Whose Verdict is Commemorated on Rosh Hashanah?

The Ran (on *Rosh Hashanah* 16a) discusses a major difference between the opinions of R' Eliezer and R' Yehoshua about what judgment Rosh Hashanah commemorates. According to R' Eliezer, it is the fact that Adam HaRishon was judged and pardoned on this day, and His descendants, mankind, go through the same process each year. According to R' Yehoshua, however, it is the judgment that Bnei Yisrael underwent after *chait ha'egel*: although their final forgiveness came on Yom Kippur, there was already a level of forgiveness on Rosh Hashanah.

Resolving a Dichotomy

Every 28 years, we commemorate the Creation by saying *Bircas HaChammah* on the first day of *tekufas Nissan* (see Brachos 59b), based on the opinion of R' Yehoshua that the world was created in the spring (Nissan). If we follow R' Yehoshua's opinion, how can we say in our Rosh Hashanah (Tishrei) davening that the world was created "today"? Furthermore, we don't generally follow R' Eliezer's opinion when the other Chachamim disagree with him (see *Bava Metzia* 58b); why do we do so in this case?

Tosfos (R.H. 27a *d"h k'man*) notes that this dichotomy is also found in the *piyutim* of R' Elazar Hakalir, in some of which he follows R' Eliezer's view while in others he follows R' Yehoshua.

"*Eilu v'eilu divrei Elokim Chayim*," concludes Tosfos: the world was **conceptualized** in Tishrei, but it wasn't **created** until Nissan. Some add that this is the meaning of *hayom haras olam* – "today," on Rosh Hashanah, the world was conceived/conceptualized.

Perhaps we can now understand why the nations of the world follow the opinion of R' Yehoshua. They concern themselves with the physical world, which starts with the spring (Nissan). It's interesting to note that the original Roman calendar, the Julian calendar, calculated the months of the year from spring, beginning with March. (**S**eptember was the seventh month, **O**ctober the eighth, **N**ovember the ninth, and **D**ecember the tenth. February was the twelfth or last month and therefore the shortest, assigned the remaining 28 days of the year.)

Only Klal Yisrael base their Rosh Hashanah on the original plan for Creation. This explains our continuing to say in davening, "*zeh hayom techilas...* – this day is the beginning of Your Handiwork ... for it is a **law for Yisrael and a judgment for the G-d of Yaakov**," meaning that although for the other nations Creation did not take place at this time, nevertheless Yisrael follows Hashem's blueprint for the world and establish it on this day, 1 Tishrei.

Revved-up Revolutions

Rav Yonasan Eibschutz (*Yaaros Devash, Elul, Drush* 1) gives a "scientific" explanation to accommodate both opinions discussed in the Gemara: In its orbit around the sun, the earth makes a full revolution in one year. During *Yemei Bereishes*, however, the earth revolved around the sun **the equivalent of a month every six hours**. According to R' Yehoshua, the sun was created on the first day of spring (Tuesday at 6 p.m.). By the time Man was created on late Friday (72 hours later), the world had done six months' worth of revolution, and the mazal in the sky was that of Tishrei. Thus *techilas maasecha*, the Creation of Man, according to the position of the earth at that time actually took place on Rosh Hashanah!

From Din to Rachamim

Chazal tell us that Hakadash Boruch Hu planned to create the world using *middas hadin*, as it says, "*Bereishis barah Elokim*"; but ultimately He partnered *din* with *rachamim*, as it says (*Bereishis* 2:4), "*b'yom asos Hashem Elokim*." The first *passuk* describes how Creation was "supposed" to be: the word "*bereishis*" is an anagram of א' בתשרי (Rabbeinu Bachye), and Tishrei is *din*. The latter *passuk* refers to *olam hamaaseh*, the day in Nissan when Hashem merged *din* with *rachamim*.

In Nissan the earth (Northern Hemisphere) begins warming up and the days start to lengthen in a representation of *rachamim*, while in Tishrei, on the contrary, daylight is waning and winter is coming, presaging *middas hadin*. The original intention, to create the world in Tishrei, meant with *middas hadin*. Ultimately, though, the world was created in Nissan while keeping the *machshavah* of Tishrei, thus tempering *middas hadin* with *rachamim*.

We face strict judgment on Rosh Hashanah as it restores the world of *machshavah*, of *middas hadin*, the first intention of Creation. Yet many of the *tefillos* of the day and particularly the kol shofar are designed to arouse *middas harachamim* and let it partner once again with *middas hadin*. May we merit to see *rachamei Shamayim* in these days.

